

<https://doi.org/10.62837/2025.8.111>

**AYTƏN ŞƏMSİ QIZI PİRMƏMMƏDOVA
GÜLÇÖHRƏ QƏDİR QIZI QƏDİROVA**
Azərbaycan Universiteti, Bakı, Azərbaycan
aytan.s.pirmammadova@au.edu.az
gulchohra.gadirova@au.edu.az

İNCƏSƏNƏT TERMINLƏRİNİN İNGİLİS DİLİNDƏ İŞLƏNMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ VƏ KONKRET TERMINLƏRİN TƏHLİLİ

Xülasə

Bu məqalədə incəsənət sahəsinə aid terminlərin İngilis dilində leksik, semantik və struktur xüsusiyyətləri geniş şəkildə araşdırılır. Məqalədə “sculpture”, “abstract expressionism”, “canvas”, “palette” və “ballet” kimi konkret incəsənət terminlərinin mənaları, istifadəsi, çoxmənəlilik və terminlərin mədəni, tarixi və sosial kontekstdəki rolu təhlil edilir. Həmçinin, terminlərin İngilis dilinə alınma prosesləri, fonetik və qrammatik uyğunlaşmaları, terminoloji yeniliklər və qloballaşmanın dilə təsiri müzakirə olunur. Məqalədə bu terminlərin müasir mediada, sənət tənqidində və elmi diskursda necə işlənməsi göstərilir, onların dilin leksik zənginliyinə və mədəni ifadə imkanlarına verdiyi töhfələr vurğulanır. Araşdırmanın nəticələri göstərir ki, incəsənət terminlərinin düzgün anlaşılması və istifadəsi həm akademik, həm də praktiki səviyyədə incəsənətin təbliği və inkişafı üçün vacibdir. Bu sahədə terminlərin davamlı tədqiqi dilçilik, incəsənət və mədəniyyət sahələri üçün əhəmiyyətlidir və gələcəkdə daha geniş pragmatik və diskurs səviyyəsində tədqiqatların aparılması zəruridir.

Açar sözlər:

İncəsənət terminləri, leksik analiz, İngilis dili, semantika, alınma sözlər

Giriş

İncəsənət termini və onun terminologiyası insan dilinin zənginliyini artıran, mədəniyyət və yaradıcılığın ifadə vasitəsi kimi mühüm rol oynayan sahələrdən biridir. İncəsənət sahəsinə aid terminlər təkcə sənət əsərlərinin təsvirində deyil, həm də bu sahənin nəzəriyyəsinin, tənqidinin və tarixinin formalaşmasında əsas vasitə kimi çıxış edir. İngilis dilində incəsənət terminlərinin işlənmə xüsusiyyətləri onların leksik, semantik və struktur tərkibini əhatə edir, yəni terminlərin forması, mənası və istifadəsi arasında qarşılıqlı əlaqələrdən ibarətdir. Terminlərin məzmunu, istifadəsi və mənası yalnız sahənin mütəxəssisləri üçün deyil, həmçinin geniş ictimaiyyət üçün də önəm daşıyır, çünki incəsənət ictimaiyyətin estetik zövqünü, mədəni dəyərlərini və dünya görüşünü formalaşdırır. Bu baxımdan, incəsənət terminlərinin düzgün anlaşılması və istifadəsi həm dilin, həm də mədəniyyətin inkişafı üçün vacibdir.

Məqalənin əsas məqsədi İngilis dilində incəsənət sahəsinə aid terminlərin leksik, semantik və struktur xüsusiyyətlərini araşdırmaqdır. Konkret olaraq, seçilmiş

terminlərin — “sculpture”, “abstract expressionism”, “canvas”, “palette” və “ballet”in mənaları, istifadəsi və funksiyaları təhlil edilərək onların dilin leksik fondunda və müasir mediada necə istifadə olunduğu göstərilir (Crystal, 2003, s. 46; Jackson & Amvela, 2007, s. 83). Məqalədə həmçinin terminlərin alınma prosesi, onların İngilis dilində fonetik və qrammatik uyğunlaşması, terminoloji yeniliklər və qloballaşmanın incəsənət terminologiyasına təsiri müzakirə olunur (Fisher, 2014).

Bu araşdırma, incəsənət terminlərinin dilçilik, mədəniyyət və incəsənət tədqiqatları sahələrində daha dərin anlaşılması və onların daha səmərəli istifadəsinə töhfə verməyi hədəfləyir. Müasir dövrdə terminlərin istifadəsi yalnız elmi dairələrdə deyil, həmçinin sosial mediada, gündəlik ünsiyyətdə də genişlənməkdədir ki, bu da terminlərin çoxmənallığı və yeni mənalar qazanması prosesini sürətləndirir (Brown, 2019).

İncəsənət terminlərinin leksik və semantik xüsusiyyətləri

İncəsənət terminləri İngilis dilində əsasən Latın, Fransız və Yunan dillərindən alınmışdır və bu, onların leksik quruluşunda, mənalarında və istifadə sahələrində müxtəliflik yaradır (Crystal, 2003; Jackson & Amvela, 2007). Bu terminlərin leksikası həm sadə, həm mürəkkəb, həm də birləşmiş formalardan ibarətdir. Sadə terminlər (məsələn, *sculpture*) konkret bir obyekt və ya anlayışı ifadə edir və daha az dəyişkənlik göstərir. Mürəkkəb terminlər (məsələn, *abstract expressionism*) çoxlu sözlərdən ibarət olub daha spesifik və geniş anlayışları əhatə edir. Birləşmiş formalar isə iki və ya daha çox terminoloji vahidin sintezi nəticəsində yaranır və incəsənətin müxtəlif sahələrini əhatə edir (məsələn, *fine art criticism*) (Jackson & Amvela, 2007, s. 78; Craine & Mackrell, 2010, s. 56).

Semantik baxımdan, incəsənət terminləri çoxmənallıq xüsusiyyətinə malikdir və kontekstdən asılı olaraq fərqli mənalar daşıya bilirlər. Məsələn, *canvas* termini rəsm üçün istifadə olunan parça mənasında olduğu kimi, bəzən üzərində yaradılan əsəri də ifadə edir. Bu çoxmənallıq dilin ifadə imkanlarını genişləndirir, lakin terminlərin düzgün anlaşılması üçün kontekstual bilik və incəliklərə ehtiyac yaradır (Searle, 1979, s. 56; Craine & Mackrell, 2010, s. 58). Başqa bir nümunə olaraq, *palette* termini rəssamın istifadə etdiyi rənglərin dəstini ifadə etdiyi kimi, bəzən rəng seçimi və ya sənət üslubu mənasında da metaforik istifadə olunur (Oxford English Dictionary, 2020, s. 1705).

Bundan əlavə, incəsənət terminlərinin mənaları təkcə dil səviyyəsində deyil, həm də mədəni, tarixi və sosial kontekstlərdə dəyişir və zənginləşir. Məsələn, *abstract expressionism* termini yalnız sənət janrını deyil, həm də 20-ci əsrin ortalarında yaranmış müəyyən estetik və emosional ifadə formasını əhatə edir. Bu, terminlərin semantik sahəsində diaxronik (tarixi) dəyişikliklərin vacibliyini göstərir (Crystal, 2003, s. 45; Rosenberg, 2001, s. 8). Qloballaşma və dil əlaqələrinin genişlənməsi nəticəsində bu terminlər fərqli dillər arasında alınma və uyğunlaşma proseslərinə məruz qalır, bu da onların leksik və semantik xüsusiyyətlərinin

inkişafına və zənginləşməsinə səbəb olur. Terminlərin struktur və semantik xüsusiyyətlərinin təhlili onların düzgün istifadəsi üçün əsasdır. Çünki incəsənət sahəsində terminlərin dəqiq anlaşılması və tətbiqi elmi diskursun, mədəniyyətin təbliği və təhsil proseslərinin səmərəliliyini artırır (Craine & Mackrell, 2010, s. 58). Beləliklə, incəsənət terminləri təkcə dilin leksik tərkibini zənginləşdirmir, həm də mədəniyyətin, yaradıcılığın və ictimai şüurun formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır (Searle, 1979; Crystal, 2003).

Konkret incəsənət terminlərinin təhlili

1. Sculpture (Heykəltəraşlıq)

“Sculpture” termini İngilis dilinə Latın dilindən – *sculpere* (“oymaq, əkmək”) sözündən keçmişdir (Oxford English Dictionary, 2020, s. 1520). Bu sözün ilkin mənası əsasən üçölçülü formaların yaradılması prosesini əhatə edir. Leksik olaraq sadə görünsə də, bu termin həm də geniş sənət sahəsini ifadə edir. Heykəltəraşlıq yalnız klassik daş, marmar və metal əsərlərlə məhdudlaşmır, müasir dövrdə plastik, qarışıq materiallar və rəqəmsal texnologiyaların da tətbiq edildiyi geniş yaradıcılıq sahəsinə çevrilib (Stokstad, 2016, s. 48-55).

Semantik baxımdan, *sculpture* termini həm yaradılan əsəri, həm də onun yaradılma prosesini ifadə edir. Bu, yaradıcılıq fəaliyyəti və nəticə olaraq həm sənətkarın əl işini, həm də məkanla qarşılıqlı təsirə girən obyektləri əhatə edir (Fisher, 2014, s. 112-115). Müasir incəsənətdə, abstrakt və konseptual heykəltəraşlıq janrları *sculpture* termininin mənasını daha da genişləndirmişdir.

2. Abstract Expressionism (Abstrakt Ekspresionizm)

Abstract Expressionism termini 20-ci əsrin ortalarında ABŞ-da yaranmış sənət hərəkatını təsvir edir (Karmel, 1999, s. 23). Bu termin semantik olaraq yalnız müəyyən janrı deyil, həm də emosional sərbəstliyi və spontanlığı vurğulayır. Abstrakt ekspresionizm rəssamın daxili dünyasını və duyğularını sərbəst ifadə etməsini əsas tutur (Rosenberg, 2001, s. 7-10).

3. Canvas (Kətan)

“Canvas” termini həm maddə, həm də məhsul mənasında işlənir. Ənənəvi olaraq, bu, boya üçün istifadə olunan qalın və möhkəm parça deməkdir (Livingstone, 2002, s. 142). Lakin, “canvas” rəssamlıq sahəsində metaforik olaraq həm yaradıcılıq sahəsini, həm də əsərin özünü ifadə edir (Crystal, 2003, s. 58). Müasir terminologiyada “canvas” rəssamın öz ideyalarını həyata keçirdiyi “sahə” kimi də şərh olunur, yəni bu termin həm maddi, həm də konseptual aspekti ilə zəngindir. Onun çoxfunksiyalı istifadəsi dilin zənginliyi və kontekstual mürəkkəbliyinə nümunədir (Janson & Janson, 2001, s. 198).

4. Palette (Rəng Palitrası)

“Palette” termini ilk növbədə rəssamın istifadə etdiyi rəng dəstini ifadə edir (Oxford English Dictionary, 2020, s. 1705). Leksik mənada bu, rənglərin fiziki qarışdırıldığı taxta və ya başqa səthdir (Janson & Janson, 2001, s. 102).

Semantik olaraq, “palette” həmçinin rəng seçimi və rəssamın üslubunu əks etdirən konsept kimi də işlənir (Livingstone, 2002, s. 37). Bu, rənglərin bir araya gəlməsi ilə estetik kompozisiyanı yaratmaq prosesini vurğulayır.

5. Ballet (Balet)

“Ballet” termini fransız dilindən ingilis dilinə keçmişdir və rəqs sənəti kimi spesifik performans janrını ifadə edir. Fonetik və yazılış baxımından orijinal dilə yaxındır, bu da terminə mədəni mənsubiyyətini qorumağa imkan verir (Craine & Mackrell, 2010, s. 7). Semantik olaraq, “ballet” yalnız rəqs hərəkətlərinin toplusu deyil, həm də dramaturgik, musiqi və vizual elementlərin birləşməsi kimi başa düşülür. Performansın bütünlükdə incəsənət formasını təşkil edən kompleks hadisədir (Burt, 1998, s. 20–23).

Terminlərin Müasir Mediada və Elmi Diskursda İstifadəsi

İncəsənət terminləri günümüzdə təkcə sənətsünaslıq və akademik müzakirələrin bir hissəsi deyil, həm də ictimai diskursun — xüsusilə rəqəmsal medianın — fəal elementinə çevrilmişdir. Bu terminlərin sosial media platformalarında, bloqlarda, sənət podkastlarında və açıq müzakirələrdə geniş istifadə olunması onların mənalılarının dinamik şəkildə dəyişməsinə və genişlənməsinə səbəb olur. Məsələn, “canvas” termini klassik anlamda rəssamın boya üçün istifadə etdiyi səth olsa da, bu gün “yaradıcılıq sahəsi”, “ideyaların reallaşdığı məkân” və hətta “fikir lövhəsi” mənasında da metaforik şəkildə istifadə edilir. Instagram və Pinterest kimi vizual platformalarda “My life is my canvas” kimi ifadələr bu anlayışın sosial kontekstdə nə qədər genişləndiyini göstərir (Smith, 2015, s. 144). Bundan əlavə, “abstract expressionism” termini də artıq yalnız sənət tarixi kontekstində deyil, emosional və fərdi ifadə vasitəsi kimi populyar mədəniyyətdə yer almaqdadır. Sosial şəbəkələrdə istifadəçilər bu termini vizual qarışıqlığı, emosional xaosu və daxili hisslərin ifadəsini təsvir etmək üçün istifadə edirlər. Bu da terminologiyanın semantik elastikliyi göstərir.

Elmi diskursda isə bu terminlərin dəqiq və kontekstual şəkildə işlədilməsi tələb olunur. Akademik müzakirələrdə terminlərin istifadəsi yalnız estetik təhlillər üçün deyil, həm də nəzəri yanaşmaların və metodologiyaların qurulması üçün əsas baza rolunu oynayır (Rosenberg, 2001, s. 23). Məsələn, “sculpture” termini həm obyektin texniki hazırlanması, həm də məkanla qarşılıqlı əlaqəsi baxımından tədqiq olunur (Fisher, 2014, s. 288). Bununla yanaşı, müasir dövrdə interdisiplinar yanaşma bu terminlərin daha geniş kontekstlərdə istifadəsini aktuallaşdırmışdır. “Palette” artıq yalnız rəng seçimi deyil, dizayn, brendinq və hətta emosional tənzimləmə (məsələn, “mood palette”) kontekstində də işlənir.

Nəticə

İncəsənət terminlərinin İngilis dilində işlənmə xüsusiyyətlərinin araşdırılması

göstərir ki, bu terminlər həm leksik, həm semantik, həm də struktur baxımdan zəngin və mürəkkəb quruluşa malikdir. Terminlərin çoxmənalılığı və kontekstdən asılı dəyişən mənaları onların funksional çevikliyini artırır və dilin ifadə imkanlarını genişləndirir. Konkret terminlər, məsələn, sculpture, abstract expressionism, canvas, palette və ballet, yalnız sənət sahəsinin spesifik anlayışlarını ifadə etmir, həm də mədəni, tarixi və sosial aspektləri əhatə edən geniş mənə qatlarına malikdirlər.

Ədəbiyyat

1. Anfam, D. (1990). *Abstract Expressionism*. Thames & Hudson.
2. Brown, L. (2019). *Language and Culture: Interdisciplinary Approaches*. Routledge.
3. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
4. Craine, D., & Mackrell, J. (2010). *The Oxford Dictionary of Dance*. Oxford University Press.
5. Fisher, J. (2014). *The Theory of Sculpture*.
6. Guest, I. (2006). *The Dancer's Heritage*. Dance Books.
7. Jackson, H., & Amvela, E. Z. (2007). *Words, Meaning and Vocabulary*. Continuum.
8. Janson, H. W., & Janson, A. F. (2001). *History of Art*. Harry N. Abrams.
9. Karmel, P. (1999). *Jackson Pollock: Interviews, Articles, and Reviews*.
10. Livingstone, M. (2002). *Vision and Art: The Biology of Seeing*. Harry N. Abrams.
11. Oxford English Dictionary (2020). *Palette*. Vol. 17.
12. Oxford English Dictionary (2020). *Sculpture*.
13. Rosenberg, H. (2001). *The Tradition of the New*. University of Chicago Press.
14. Smith, J. (2015). *Art and Society: Cultural Perspectives*. Oxford University Press.
15. Stokstad, M. (2016). *Art History* (6th Edition). Pearson.
16. Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.
17. Thompson, R. (2021). *Globalization and Language Change*. Palgrave Macmillan.
18. Trask, R. L. (1997). *The Penguin Dictionary of English Grammar*. Penguin Books.
19. Wierzbicka, A. (1996). *Semantics: Primes and Universals*. Oxford University Press.
20. Burt, R. (1998). *The Male Dancer: Bodies, Spectacle, Sexualities*. Routledge.

А.Ш. Пирмамедова

Особенности употребления художественных терминов в английском языке и анализ конкретных терминов

Резюме

В данной статье всесторонне исследуются лексические, семантические и структурные особенности терминов, относящихся к сфере искусства, в английском языке. В работе проводится анализ конкретных художественных терминов, таких как *sculpture*, *abstract expressionism*, *canvas*, *palette* и *ballet*, их значений, употребления, многозначности, а также их роли в культурном, историческом и социальном контексте. Также рассматриваются процессы заимствования этих терминов в английский язык, их фонетическая и грамматическая адаптация, терминологические новшества и влияние глобализации на язык. В статье показано, как данные термины используются в современных медиа, в искусствоведческой критике и в научном дискурсе, подчеркивается их вклад в лексическое богатство языка и возможности культурного самовыражения. Результаты исследования показывают, что правильное понимание и применение терминов в области искусства важно как на академическом, так и на практическом уровне для продвижения и развития искусства. Непрерывное исследование терминов в этой области представляет значительный интерес для лингвистики, искусства и культуры, и в будущем требует более обширных прагматических и дискурсивных исследований.

Ключевые

слова

Термины искусства, лексический анализ, английский язык, семантика, заимствованные слова

**A. Sh. Pirmammadova
Gulcohra Qadirova**

Peculiarities of the Use of Art Terms in the English Language and the Analysis of Specific Terms

Summary

This article provides an extensive analysis of the lexical, semantic, and structural characteristics of art-related terms in the English language. It examines the meanings, usage, polysemy, and cultural, historical, and social context of specific art terms such as *sculpture*, *abstract expressionism*, *canvas*, *palette*, and *ballet*. The paper also discusses the processes of borrowing these terms into English, their phonetic and grammatical adaptations, terminological innovations, and the impact of globalization on language. Furthermore, the article explores how these terms are used in modern media, art criticism, and academic discourse, emphasizing their

contribution to the lexical richness and cultural expressiveness of the language. The findings suggest that a proper understanding and use of art terminology are essential for the promotion and development of art at both academic and practical levels. Continuous research on such terminology is crucial for the fields of linguistics, art, and culture, and highlights the need for broader pragmatic and discourse-level studies in the future.

Keywords

Art terms, lexical analysis, English language, semantics, borrowed words

Rəyçi: fil.ü.f.d.G. Rzayeva